

ומכל מקום אמרו בירושלמי (ב,ו) שבפעם הראשונה אומר 'אנא השם חטאתי...' ובשניה 'אנא בשם כפר נא...' וי"מ (ע' תוי"ט ו,ב) מפני שהראשונה היא קריאה להשי"ת כדי להתוודות לפניו ובשניה הכוונה לומר שבשם הזה יכפר, ולעולם י"ל ששניהם בשם המפורש.

דף לו

טעמים וענינים בדין 'צפון' לעבודת קדשי קדשים

'על ירך המזבח צפונה – ודרשו רז"ל: רוח צפונית אינה מטובבה. וכסא של שלש רגלים אינו עומד ויצטרך רגל רביעי, ולכך הקרבנות רגל העולם, וכן הכתוב אומר (תהלים מח) **הר ציון ירכתי צפון...**

ובפרקי ר' אליעזר: ארבע רוחות נבראו בעולם, מזרח – שמשם האור יוצא לעולם, דרום – שמשם טללי ברכה וגשמי ברכה יוצאין לעולם, מערב – שמשם אוצרות שלג ואוצרות ברד וקור וחום וגשמים יוצאין לעולם, צפון – שמשם החשך יוצא לעולם. ורוח צפון בראו ולא גמרו, אמר הקב"ה כל מי שיאמר אני אלוה יבא ויגמור הפנה הזאת' (רבנו בחיי ויקרא א,יא).

'במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת – תלה הכתוב חטאת לשחיטת צפון בעולה, כאילו היה עיקר צפון לעולה, ולמה?

ונראה על פי מה ששמעתי מכ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה טעם שחיטת צפון בעולה, כי עולה באה על הרהור הלב שהוא במצפון, על כן מקומו בצפון שנגזר שם צפון מפני שהוא במצפון מהחמה כמו שכתב האבן-עזרא. עכת"ד.

אך לפי זה יש להבין מדוע חטאת טעונה צפון, כי חטאת באה על מעשה עבירה נגלית בלי מחשבה לחטא, היפוך העולה?

ונראה על פי שכתבנו במקום אחר שענין השוגג שהזדמן לאיש ישראלי לעבור עליו בלי דעת הוא מחמת שבודאי מכבר השתוקק לאותו דבר, אף שהיה זהיר מלעשותו מחמת ציווי הש"י, מ"מ מאחר שהשתוקק לזה הרי יש לו חיבור לזה הדבר ועל כן מזדמן אליו הדבר הזה לעבור עליו בשוגג, והכפרה היא על מה שהשתוקק אליו כבר, ואם כן שוב הכפרה על שורש החטא שהביאו לזה והיא המחשבה, על כן טעונה גם כן צפון. וזה שתלויה בעולה – להורות כי החטאת נמי הכפרה על הרהור הלב כמו עולה.

האומנם כי לכאורה יקשה על הנחה זו מהא דאיתא בתורת-כהנים (סוף פ' קדושים), לא יאמר אדם אי אפשר לאכול בשר חזיר אלא אפשרי ואבי שבשמים גזר עלי. וידוע דעת הרמב"ם שיצא לחלוק בין העבירות השכליות להשמיעיות. ולדידי הפירוש על פי דברי האבן-עזרא בלאו ד'לא תחמד' שרבים תמדהו איך אפשר שאדם לא יחמוד לדבר יפה ונחמד לעיניו. ונתן משל לזה שהוא כמו שלא יתאוה האיש להיות לו כנפים לעוף למעלה, כי לדבר הנמנע לא יתאוה לו הטבע – ככה צריך איש הישראלי לידע שכל דבר שלא ניתן לו מן השמים לא שייך אליו כלל, כמו כנפים לאיש, ולא יכול לקחתו בתחבולותיו, והוא נמנע ממנו על כן לא יתאוה לו כלל. ודפח"ח. ואף אנו נאמר שכל שכן דבר שאסרה תורה היא עוד יותר נמנע מפחמין לאכילה. ומה שאמרו ז"ל

אבל אפשי ואבי שבשמים גזר עלי, היינו שבאם לא היה גוזר היה באמת דבר טוב, כי הביט בתורה וברא את העולם, ואם על פי התורה היה דבר זה מותר ומאכל לאיש הישראלי אז היתה לו צורה אחרת והיה באמת טוב, אבל עכשו שהתורה אסרה אין זה רק רע וכפחמין לאכילה ואי אפשר להתאוות לו כלל.

ועל דרך זה תקיש לכל העבירות, שבאם לא אסרה תורה בהכרח שהיתה לו צורה אחרת והיה טוב וראוי, אבל עתה שאסרה תורה שוב נמאס ואין ראוי להשתוקק אליו, ועל כן המשתוקק אליו הוא חוטא וצריך כפרה' (שם משמואל צו תרע"א).
עוד בענין 'אפשי ומה אעשה' – ע' במובא ביוסף דעת סנהדרין מג:

'הוראת הצפון בבטויו על שם המצפון, הסתר והטמירות, 'מה רב טובך אשר צפנת ליראיך'. ויסוד הענין של קדשי קדשים הוא שהם מכוונים לעומת האורות הגנוזים העומדים למעלה מכל סדר של גילוי, ומתוך שהם עומדים למעלה מרום עולם ומכל ציור שיש לו אופן של התגלות, על כן הם יכולים להמתיק את כל המרורות ואת כל הרעות שבגילוי צד הצפון שאיננו מסובב (ב"ב כה), שמשם יכולות הן לבוא בזעף ולהחשיך את אורות היקום והמציאות בכללותם. באה העבודה של קדשי הקדשים להכין לכל תוכן של קדש מיתוק ותיקון. קדשי קדשים שחיטתן בצפון. ובתוך חביון המצפון מונח הכח של עלייתה הנפלאה אשר לנפש הבהמית ואוצרות כחותיה, המאוחדה עם נפש האדם וכחותיו בקשר שאיפת האדם להדבק בקדושה העליונה, בהקרבתה לשם גבוה.

ועל פי אותה התכונה שהאדם מזכך ומעלה את נפשו על פי התשוקה הרעיונית התדירית של מסירות נפשו באהבה העליונה, בהשתוקקות קדושה לנעם ד' ואור יחודו העליון, ואותו צרור החיים המקשר את נשמת האדם בהזדמנות יוצאת מן הרגיל של מסירות נפש ממשית, בשביל כבודה של הקדושה הקשורה בכבוד שמים וקדושת דבר ד' העליון – כמו כן נפש הבהמה שיש לה יחש עם אותו האדם, הכללי או הפרטי, הוא מתעלה בסדריה התדיריים ע"י שחיטתה והעלאתה, בהסתלקה מחומרה לשם עבודת הקדש העליונה, באותה המדה של הסתר העליון, אשר בסוד ד' א"ל מסתתר. קדשי קדשים שחיטתן בצפון' (עולת ראיה עמ' קסו-ז).

עוד בענין 'צפון' – אמרו במדרש (ב"ר צד,ה) שהוא מורה על עקדת יצחק, שאפרו צפון לזכרון לפני ד' תמיד.

ובאר במשך חכמה (ויקרא א,יא) שהכוונה על פי מה שאמרו (ב"ב כה) שרוח צפונית פתוחה – מורה על הבחירה החפשית המסורה לאדם. ואברהם אבינו פעל במעשה העקדה שנפשו של הישראלי תהא מסורה להשם וכמעט ששלל הבחירה מבניו אחריו, עד שכמעט הוקבע טבע קיים בנפש הישראלי למסור עצמו על אהבת השי"ת.

ולכך לא נאמר 'צפון' בפרוש אלא בעולת הצאן ולא בכך בקר – זכר לאילו של יצחק הבא תמורתו. אבל בן הבקר אינו צפון לפניו, אדרבה, גם אלה תשכחנה מעשה העגל אשר עשו (וע"ש עוד תוספת דברים).

עוד יש לבאר על פי מה שאמרו (זבחים מו:) 'לשם ששה דברים הזבח נזבח... לשם השם' ופרשו בגמרא על הכתוב 'לה' – לשם מי שאמר והיה העולם. ובדוקא אמרו בלשון זו וולא אמרו כדרך

שמצינו בכל מקום בביהמ"ק 'מי ששיכן שמו בבית הזה' ע' מדות ב,ב ועוד] – כי העולם דומה לאכסדרה המוקפת בשלש רוחותיה ורוח צפונית אינה מסובבת כמו שאמרו רז"ל. ענין רוח צפונית הוא סטרא דשמאלא והוא הפתח הפתוח לעבודת האדם, שעל ידו ובבחירתו יסבב צד צפון ועל ידי כך יושלם היקף הבריאה. וזו המחשבה שבשעת עבודת הקרבן – לשם מי שאמר והיה העולם, שכך הציב השי"ת בעולמו שיושלם על ידי עבודת ישראל וקרבתיהם (עפ"י בית יעקב ויקרא לה בשם הרה"ק מאיזביצא).

עוד על רוח צפונית המורה על בחירת האדם – ע' במובא בבבא-בתרא כה.

'מעידני עלי את השמים ואת הארץ; בין גוי בין ישראל, בין איש בין אשה בין עבד בין אמה, קורין את המקרא הזה: צפנה לפני ה' – זוכר הקדוש ברוך הוא עקדת יצחק.

(ויקרא רבה ב,יא. ומובא בט"ז או"ח א סק"ח, ע"ש)

– הענין הוא כי עיקר הקרבן היינו הרצון למסור נפשו להשי"ת, וזהו ה'צפון' – הענין הפנימי-המוסתר שבקרבן. אלא שבפועל נותן השי"ת להיות הבהמה תמורת האדם. וענין זה יכול להתקיים גם עתה, להיות צפונה – היינו המחשבה והרצון – לפני ה'. וזה פעל יצחק אבינו בעקידתו והקב"ה קיבל שזה חילופו.

וזה ענין הסמיכה בכל כחו על הקרבן – שבמחשבה ורצון הוא מוסר נפשו, רק שצריך להיות פעולה במעשה גם כן, וזה נעשה על ידי הבע"ח אבל עיקר הפנימיות הוא מן האדם, וגם עתה בזמן הזה.

לכן תפילות כנגד תמידין תקנום דכתיב 'ונשלמה פרים שפתינו' – שהדיבור יהיה כמעשה להצטרף עם מסירות-נפש שבמחשבה, כמו דכתיב 'אשפוך את נפשי לפני ה' – שעיקר התפילה צריך להיות במסירות-נפש לה'. כי התמידים היו קרבן צבור ולכך היו אנשי מעמד עבור כל ישראל, לקיים מסירת נפש – 'כי יקריב מכם' וכנ"ל.

על כן צריך להיות מוכן לזה הקרבן מאתנו ממש ואז הקב"ה בונה ביתו לקבל הקרבן במעשה כנ"ל. וכן בני ישראל אחר החטא, היו באמת מוכנים למסור נפשם לה' וניתנה להם העצה במעשה ע"י הקרבן (עפ"י שפת אמת ויקרא תרמ"ג תרל"א).

רמזים וטעמים נוספים בענין 'צפון' – ע' ראב"ע ויקרא א,ה; משך חכמה – שמות כטי,יא; במדבר ז,יב.

*

(ע"ב) 'כיצד מתודה, עויתי פשעתי וחטאתי... דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים עונות אלו הזדונות... פשעים אלו המרדים... ומאחר שהתודה על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות? אלא כך היה מתודה חטאתי ועויתי ופשעתי...'. אף רבי מאיר סובר שהעונות הם הזדונות, הפשעים אלו המרדים, והחטאים אלו השגגות – כמו שהוכיחו חכמים מן הכתובים, אלא סובר להקדים את המצוי והידוע ביותר; אלו העונות שלתאבון, ואחר כך מתודה על המרדים שהם אינם מצויים כל כך, ואחר כך על החטאים שאינם מצויים וידועים (מהרש"א).

טעם נוסף להקדים הזדונות לשגגות – כי איך יתודה על שגגות כיון שיש לו עונות חמורים יותר. ועוד יש לומר, קודם צריך לבקש למחול לו על הזדונות שלא יהא לפניו יתברך כרשע גמור, ואחר כך מבקש להתנקות גם משגגות (עפ"י שפת אמת).

'אלא מהו שאמר משה נושא עון ופשע וחטאה...' על המקרא השני שהביא רבי מאיר, משעיר המשתלח – לא השיבו חכמים, כי לא נאמר 'וכל חטאתם' אלא לכל חטאתם, משמע שיצרף את העוונות והפשעים לכל החטאים שכבר נתודה עליהם (עפ"י מהרש"א, רש"ש).

'פשיטא, יחיד ורבים הלכה כרבים? – מהו דתימא מסתבר טעמיה דרבי מאיר דקמסייע ליה קרא...' מצינו כדבר הזה בכמה מקומות שפסקו אמוראים או סתמא דגמרא הלכה כיחיד כנגד הרבים מפני שמסתבר טעמו. וכעין זה נמצא בפוסקים, הכרעות החורגות מכללי ההלכה מפני שמסתבר כדעה מסוימת – ע' במצוין ביוסף דעת קדושין כה ובכורות לו:

דף לז

'זמנין שבשם, נאמר כאן כפרה ונאמרה בעגלה ערופה כפרה, מה להלן בשם אף כאן בשם'. רב האי אמר שהיה הכהן אומר שם בן ארבעים ושתים אותיות, 'ועדיין מצוי בשיבה בקבלה וידוע לחכמים'. (וכן הביא דעה זו רבנו בחיי (אחרי טו, ל) בשם הרשב"א. וכן נקט לעיקר. ע' בספרו כד הקמח 'כפורים' (ב). וכן דעת הר"ד). והרא"ש (פרק ח, ט) חולק וסובר כיון שלמדנו בגזרה שוה מעגלה ערופה הזכרת השם של ארבע אותיות – אין לשנות, רק כמו שנכתב בפסוק הוא מזכירו אלא שמזכירו ככתבו, והוא נקרא 'שם המפורש'. וכן דעת הרמב"ם (עבודת יום הכפורים ב,ו; מורה הנבוכים ח"א סב).

'אלא עגלה ערופה תליף מחורב... קשיא'. הסיקו ב'קשיא' ולא דחו הדברים, כי כל קושיא יש לה תירוץ. ולכך אין למדים מחורב לעגלה ערופה לומר ב'אנא', מפני שנוסח הלשון כתוב בתורה והרי לא נאמר בו 'אנא'.

וטעם הדבר, כי כל מקום שכתוב שהאיש יכפר יש צורך לשלול יכולת הכפרה מהאיש ולהראות שאין הדבר תלוי בו אלא ברצון השי"ת, לכך נאמר 'אנא' לשון רחמים ותחנונים. כן מצינו בחורב שאמר משה אולי אכפרה – ייחס הכפרה לעצמו לכך אמר בלשון תחנונים. וממנו למדים לכהן הגדול שפעולת הכפרה יוחסה אליו – וכפר. מה שאין כן בעגלה ערופה, לא נתיחסה פעולת הכפרה אל הזקנים לפיכך אינם צריכים לומר 'אנא' (עפ"י משך חכמה אחרי טו,ו. וע"ע שפת אמת).

'בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה אתם הבו גודל... אתם תנו ברכה'. מכאן רמז למה שנהגו לומר 'ברוך הוא וברוך שמו' בשמיעת שם השם בברכות (כן נהג הרא"ש, מובא בתשובותיו ד, יט ובטור או"ח קכד. וכן מובא בספר חרדים עשין מד"ס ד בשם מדרש). ואולם אין זה תיקון חכמים [ולא שום חיוב. אגרות משה או"ח ח"ב סוס"י צח] אלא מנהג, ולכך כתבו הפוסקים שבמקום שאסור להפסיק בדיבור – אין לומר 'ברוך הוא וברוך שמו' (עפ"י מגן אברהם קכד, הגר"ז ומשנ"ב שם. ויתכן שבגלל זה לא נהגו לענות 'ב"ה וב"ש' בכל ברכות פרטיות, גם במקום שאינו יוצא בשמיעתו ידי חובה – ע' אג"מ או"ח ח"ב סוס"י צח).

יש שנסתפקו לומר שאם עונה 'ברוך הוא וברוך שמו' על ברכה שיוצא בה ידי חובתו בשמיעתה, כגון בקידוש ובהבדלה – לא יצא ידי אותה ברכה מפני הפסק ושינוי ממשטבע הברכה בכך שהוסיף בה דברים אלו (ע' ח"א ה, יג; שו"ע הגר"ז קכד, ב). ואולם נקטו כמה אחרונים להקל בדיעבד (עפ"י ברכי יוסף, משנ"ב שם סקכ"א. וע' שו"ת מהר"ם שיק או"ח גא שבבית המדרש של החת"ס היו עונים ולא מיחה בהם. ומאידך ע' באג"מ שם שמרהיטת לשונו נראה שלא יצא, וצ"ב).

ובמעשה רב מובא שהגר"א לא היה עונה 'ברוך הוא וברוך שמו' בחזרת הש"ץ, אם מפני שאין שומעים את המשך הברכה מפני הש"ץ או משום הפסק ועוד טעמים.